

Potest etiam ad omnes applicari jus divinum naturale, quatenus in generali ratione consecrationis, seu dedicationis ad divinum cultum fundatur, ut dixi. Neque obstat quod modus hujus consecrationis seu dedicationis ad divinum cultum in multis ex his personis sit ex Ecclesie institutione, quia nihilominus facta tali institutione resultare potest jus naturale. Sicut licet consecratio calicis sit de jure ecclesiastico, exemptio calicis consecrati ab omni usu communi, et non sacro, naturali jure consequitur. Vel, sicut in materia de Simonia diximus, licet consecratio aut benedictio alicujus rei sit de jure ecclesiastico, nihilominus quod vendi non possit, quatenus consecrata, est de jure naturali; ita ergo in presenti dici potest.

CAPUT XI.

UTRUM SECLUSO JURE DIVINO IMMEDIATO POTUISSET EXEMPTIO CLERICORUM PER JUS CANONICUM SINE ADMINICULO JURIS CIVILI INTRODUCI.

1. *Sensus questionis.* — Hæc quæstio simpliciter et absolute proposita necessaria non est, cum ostenderit præcedenti capite, hoc privilegium a jure divino esse immediate concessum, et supra cap. 3 etiam probatum sit, jure canonico esse stabilitum; nihilominus tamen ex hypothesi tractanda a nobis est proposita quæstio, tum ad materiam complementum, ne opinionem ullam intactam et indiscussam relinquamus; tum ut ecclesiasticam potestatem tueamur, et nonnullis objectionibus, quæ contra superiorem resolutionem militant, satisfaciamus. Quærimus enim an, remoto jure divino immediate concedente hoc privilegium, potuerit Summus Pontifex suprema sua potestate illud concedere sine consensu sæcularium principum, vel tantum, supposita eorum donatione aut consensione, illius observantiam præcipere et tueri valuerit. In quo puncto non solum Marsilius Patavinus, et alii hæretici et schismatici, qui illius doctrinam sequuntur, negant potestatem ecclesiasticam ad hoc sufficere sine sæcularis consensu; verum etiam aliqui ex Catholicis eis in hac parte consentire videntur. Id enim supponunt, qui dicunt hanc immunitatem esse de jure civili primario, ut sentiunt Medina, C. de Restitut., q. 15, qui ait, hoc privilegium esse ex concessione sæcularis potestatis, significans ali-

ter induci non potuisse. Idemque aperte sentit Palacius, in 4, dist. 25, disput. 3, circa finem, et antea id tradiderat Hostiensis, in Summ., lib. 3, tit. de Immunit. eccles., § *Sed nec alia*, circa finem, dicens: *Non poterat autem imperator cogi ab initio, ut privilegium daret, sed ex quo dedit, auferre non potest*; et, ut Rebuff. et Covarr. allegandi referunt, illam sententiam ex professo docuit Petrus de Ferrara, in sua Practic. in forma libelli, verb. *Plenam*.

2. Fundamentum hujus sententiæ esse potuit, quia principes sæculares a principio jure naturæ, vel saltem gentium, habebant jurisdictionem civilem in personas clericorum, et illa non fuerunt immediate privati ab ipso Deo, ut ipsi sentiunt, et nos disputationis gratia permitimus; ergo neque a Pontifice possunt privari, quia, sicut non possunt privari dominiis suis, ita nec parte illorum, qualis est hæc jurisdictio, et quasi dominium super personas clericorum; ergo nec potest concedere Pontifex privilegium exemptionis, quia hoc subsistere non potest, nisi principes jurisdictione priventur. Dices, licet Pontifex directe non possit privare principem sæcularem dominio suo, indirecte interdum id posse per spiritualem potestatem, et hoc modo posse hoc privilegium concedere. Sed contra, quia hic usus indirectæ potestatis solum habet locum quasi per accidens, vel per modum defensionis subditorum fidelium, quando princeps illis esset perniciosus, et occasio ruinæ, vel per modum punitionis ecclesiasticæ, quando princeps criminosus et incorrigibilis fit dignus tali pœna, in quibus casibus etiam laicos subditos potest Pontifex eximere a subjectione talium principum; hic autem loquimur per se, et nulla interveniente causa vel culpa ex parte principis. Et hoc argumentum maxime urget in principibus infidelibus, quia non sunt subditi Ecclesie potestati, nec directe, neque etiam indirecte; extenditur autem ad principes fideles, quia per conversionem ad fidem non sunt facti deterioris conditionis, nec parte aliqua jurisdictionis sunt privati.

3. *Confirmatio.* — Potestque de utrisque hoc confirmari. De fidelibus quidem, quia legimus Episcopos, vel judicium ab imperatoribus postulasse, quamdiu illi juri suo non cesserunt, ut in facto Constantini et Episcoporum Concilii Nicæni sæpe commemorato plane ostenditur; vel privilegium hoc ab imperatoribus impetrasse, quando illud habere

desiderarunt, ut colligitur ex Novella 83: *Ut clerici apud proprios Episcopos*, etc., tit. 11, collat. 6, ubi Justinianus ait, se plures leges scripsisse, quibus voluit ecclesiasticos ab Episcopis tantum judicari, et postea subjungit: *Petiti sumus a Menna, Deo amabili Archiepiscopo, reverendissimis clericis hoc dare privilegium*, etc. Et in multis aliis legibus, quas capite sequenti referemus, imperatores significant privilegium hoc ab ipsis donari, et a sua voluntate pendere. Imo Concilium Toletanum III, c. 21, privilegium exemptionis pro servis Ecclesiarum, Episcoporum et clericorum, a rege Hispaniæ postulavit, ut habetur in cap. *Ecclesiarum servos*, 12, q. 2.

4. De principibus autem infidelibus fieri potest argumentum, quia antequam convertantur ad fidem, possunt expresse conditionem exigere, et cum eo pacto converti, ut nullus subditorum suorum ab eorum jurisdictione eximatur, sive clericus sit, sive laicus; at si reges Japoniæ, Chinæ, aut similes, sub ea conditione baptismum peterent, et aliter illum acceptare nollent, non propterea esset illis denegandus, quia conditio illa neque est intrinsece mala, neque repugnat voluntati credendi omnia necessaria ad salutem et illis obediendi; ergo admittenda vel saltem toleranda esset propter tantum bonum, quale est unius regni integra conversio; semel autem admissa conditio servanda esset, cum non sit injusta; ergo signum est habere temporales principes jus, ut licet ad fidem convertantur, suis subditis, aut parte illorum non priventur, et consequenter licet illam conditionem expresse non ponant, implicite illam includunt vel supponunt, quia nullus censetur juri suo renunciare, nisi satis expresse id declarat.

5. *Secunda et vera sententia.* — Nihilominus vera et certa sententia est, sive hoc privilegium exemptionis immediate sit ab ipso Christo omnibus clericis collatum, sive non sit, potuisse Pontifices illud conferre, ejusque observantiam principibus sæcularibus præcipere, et ad consentiendum eos cogere. Ita docuit Innocentius, in cap. 2, de Majorit. et obedient. Nam proponens quæstionem, quis eximit clericos, prius dicit, quod *Papa, consentiente imperatore*; postea, quod *exempti sunt a Deo*; et tandem ait, vel dic, quod *Papa, etiam sine consensu imperatoris eos potuit eximere a jurisdictione imperatoris per suas constitutiones, quia cum clerici spirituales res sint, et ex toto corpus suum et animam dede-*

runt in servitium et sortem Christi, per consequens Papæ judicio, et constitutionibus sub sunt. Eadem est communis sententia Canonistarum, in c. *Ecclesia S. Mariæ*, de Constitut., præsertim Panormit., Felin. et Deci., et Rebuff. in Concordat., tit. ult., ubi sententiam Petri de Ferrara falsam et damnatam appellat, et idem tenet Alvarus Pelagius, lib. 1 de Planct. Eccles., cap. 44, in fine referens, et ad litteram sequens sententiam Innocentii. Idem Driedo, lib. 1 de Libertate Christian., c. 9; et Covarr., in lib. Practic. Quæstion., cap. 31, concl. 3 et 4; Soto, 4, d. 25, quæst. 2, art. 2, concl. 6; Molin., tom. 1, tract. 2, de Justit., disput. 31, § *Tertia vero*; Henriq., l. 7 de Indul., c. 24.

6. *Probatur primo.* — *Evasio.* — Probatur primo ex illis decretis, quibus observantia hujus immunitatis sub censuris, ipsis etiam principibus temporalibus præcipitur, ut constat ex c. *Noverit*, et c. *Gravem*, de Sent. excom., et cap. ult., de *Rebus Eccles. non alienand.*, et c. *Quamquam*, de Censib., in 6, et fere toto tit. de Immunit. Ecclesiar., in decretal., et Sexto, et ex Bulla Cœnæ Domini, tot annis a tot Pontificibus repetita; nam in ea per varios articulos, et latis gravissimis censuris etiam contra principes et reges temporales hanc libertatem Ecclesie defendunt. Dicere vero posset aliquis, hæc omnia decreta esse noviora, et supponere privilegium exemptionis prius ab imperatoribus collatum, et ita jam supponere consensum temporalis principis, qui semel datus retractari non potest; et ideo facta illa suppositione, locum habere omnia illa præcepta, nihilominus tamen in principio necessarium fuisse consensum principum, et sine illo non potuisse Ecclesiam similia præcepta ferre.

7. *Exploditur dicta evasio.* — Sed hoc profecto incredibile est, tum quia dicti Pontifices non fundantur in illo principio, quod privilegium Ecclesie datum ab imperatore ab eo revocari non potest; nam, licet illud verum sit, ut infra videbimus, non est tamen ita certum, sicut est certum illa decreta et censuras obligare omnes principes etiam supremos ad immunitatem ecclesiasticam non violandam. Non ergo nituntur Pontifices in illo principio, sed vel in jure divino, vel in suprema potestate, quam a Christo habent ad regendam Ecclesiam, et præsertim res sacras et ecclesiasticas, ut expedire censerint ad divinum cultum, et ad supernaturalem hominum finem. Unde multi etiam ex antiquioribus Pon-

fificibus clericos a laicis judicari, vel apud illos causam movere, vetuerunt, etiam illis temporibus, quibus imperatores infideles erant, ut patet ex c. *Relatum*, 11, q. 1, et aliis quæ cap. 3 et 4 allegavimus. Præcipue vero veritatem hanc confirmat Concilium Tridentinum, sess. 25, cap. 20, de Reformat., quia, nulla facta juris civilis mentione, dicit, *Ecclesie et ecclesiasticarum personarum immunitatem divina ordinatione et ecclesiasticis sanctionibus esse constitutam*. In quo aperte supponit, immunitatem hanc, non a jure civili, seu a concessionibus principum sæcularium duxisse originem, alias propriam et immediatam hujus immunitatis causam tacuisset, et in rigore, aut falsa, aut nimis diminuta fuisset doctrina. Deinde vero admonet, imperatorem, reges, etc., ut, *quo largius bonis temporalibus, atque in alios potestate sunt ornati, eo sanctius, quæ ecclesiastici juris sunt tanquam Dei præcipua, ejusque patrocinio tecta venerentur, et debitam sacris Summorum Pontificum, et Conciliorum constitutionibus observantiam præstent*.

8. *Secundum fundamentum*. — Ratione vero, et Scripturæ auctoritate simul fundata est hæc veritas in potestate data Petro ad gubernandam Ecclesiam, et ad ligandum et solvendum in omnibus, quæ ad bonum religionis christianæ, et conveniens Ecclesiæ regimen necessaria fuerint. Nam hæc exemptio, per se loquendo, et quasi ex natura rei est valde necessaria religioni christianæ, ut res ecclesiasticæ et divinus cultus debita veneratione tractentur; ergo propter hunc finem data est Petro et Pontifici potestas ad solvendum, seu eximendum clericos a potestate civili, et ad ligandum ipsam potestatem civilem, ut personis ecclesiasticis hanc immunitatem custodiat. Consequentia hæc evidens est ex dictis supra de potestate Pontificis circa temporalia in ordine ad spiritualem finem; ibi enim ostensum est hanc potestatem esse divinam et supernaturalem, ac subinde per se sufficientem, ut in sua materia efficaciter operari possit, non expectato subditorum consensu, etiam si sint temporales principes, sed illos ad consentiendum obligando, et si necessarium fuerit, cogendo. Antecedens autem satis declaratum et probatum relinquitur ex duobus capitibus præcedentibus. Nam si hæc exemptio est proprie et complete de jure divino positivo vel naturali, clarum est posse et debere Pontificem cogere christianos principes ad illud jus observandum. Si vero ad

minimum est hæc immunitas valde propinqua juri naturali, et valde consentanea juri divino, et consensione omnium gentium, ut omnes Doctores sine dissensione fatentur, profecto negari non potest quin hæc exemptio ex natura rei sit ita necessaria religioni, et cultui divino, ut sine illa convenienter administrari non possit.

9. *Roboratur discursus factus*. — Potesque hoc amplius declarari ratione supra tacta, quam in hoc puncto indicavit etiam Innocentius supra, quia res sacræ, ex vi consecrationis, ecclesiasticæ potestati ita subduntur, ut non solum circa consecrationem ipsam, sed etiam circa materiam et usum convenientem illius jam consecratæ disponat, et prohibeat non solum ea quæ sunt intrinsece mala, sed etiam illa quæ frequenter ac moraliter possunt in irreverentiam rerum sacrarum vergere; personæ autem ecclesiasticæ sunt res valde sacræ, et per subjectionem ad sæcularem jurisdictionem possunt et a divino cultu valde distrahi, et a sæcularibus hominibus irreverenter tractari et contemni, si eorum crimina inter laicos publice ad tribunaalia communia deferrentur; ergo talis exemptio per se spectat ad potestatem spiritualem propter spiritualem finem. Denique hac de causa potuit Ecclesia circa matrimonium disponere non solum quatenus sacramentum est, sed etiam quatenus est quidam contractus, quia jam est materia rei sacræ, et sic etiam disponit de bonis ecclesiarum, et de decimis, et de aliis multis, quæ materialiter temporalia sunt; ergo eandem potestatem habet in hac materia, quæ suo etiam modo sacra est, et ad divinum cultum non minus necessaria.

10. *Quæsitum*. — *Resolutio*. — *An Episcopi in suis diocesis clericis hanc exemptionem per se conferre valeant*. — *Ratio dubitandi pro affirmativa parte*. — Sed quæret aliquis an solus Pontifex hanc habeat potestatem non solum respectu totius Ecclesiæ, sed etiam respectu singulorum episcopatum. Nam priori modo clarum est, solum Pontificem habere hanc potestatem universalem pro tota Ecclesia, per quod non excludimus Concilium generale; nam in illo esse debet Pontificia auctoritas, et per illam confirmandum est, ut leges ferre possit universam Ecclesiam ligantes. Solum ergo quæri potest, si hoc privilegium non esset a Christo vel Pontifice generatim in tota Ecclesia clericis datum, an singuli Episcopi in propriis dioc-

cesibus illud suis clericis dare possent. Ratio autem partem affirmantem suadens esse potest, quia unicuique Episcopo incumbit cura disponendi omnia in sua Ecclesia, quæ ad conveniens illius regimen spectant, et ad hunc finem unusquisque Episcopus potest in sua diocesi quidquid sibi prohibitum non est, vel per superiorem non est aliter præscriptum; sed hoc non invenitur eis prohibitum; ergo licet exemptio non esset per Pontifices introducta, unusquisque Episcopus in sua diocesi posset illam tribuere.

11. *Ratio pro parte negativa*. — *Confirmatio*. — In contrarium vero est, quia Episcopi in suis diocesis non possunt quidquid eis non prohibetur, sed tantum quod eis conceditur, quia non habent jurisdictionem ex jure divino, sed a Pontifice; hoc autem non legitur eis concessum. Deinde majores causæ Pontifici sunt reservatæ, ut dicitur in cap. *Majores*, de Baptism. Exemptio autem clericorum, per quam supremi principes temporales sua jurisdictione ex parte privantur, gravissima res est, magnaue indiget auctoritate et potestate; ergo vel a Christo facta est, vel ejus Vicario est reservata. Et confirmatur, quia Episcopi non possunt in suis diocesis hanc exemptionem augere; ergo nec possent introducere, si non esset. Denique ex hujusmodi exemptione possunt scandala et perturbationes inter principes et Prælatos oriri, nisi magna prudentia et auctoritate fiat; ergo quidquid circa hoc privilegium statui potest, ad solam Pontificis auctoritatem et potestatem pertinere credendum est.

12. *Pars negativa præponitur*. — Hæc ergo posterior pars verisimilior est, quam etiam praxis Ecclesiæ confirmat. Pontifices enim maximam habuere curam disponendi omnia quæ ad hanc exemptionem pertinent, neque hanc facultatem Episcopis reliquerunt. Estque optima ratio, quia hoc privilegium (ut dicitur in c. *Si diligenti*, de Foro compet.) non in favorem hujus vel illius personæ, neque etiam in favorem hujus vel illius episcopatus, sed simpliciter in favorem totius collegii ecclesiastici inductum est; ergo potestas illud conferendi est in solo capite universali totius collegii, vel principali, quod est Christus, vel in ejus Vicario, qui est Summus Pontifex. Hoc autem intelligendum est de hoc privilegio ut pure canonico, et per solam spiritualem potestatem concessio independentem a consensu vel donatione secularium principum.

13. *Episcopi possunt prohibere ne clerici sæcularia judicia adeant*. — Duobus autem modis possent Episcopi exemptionem præcipere in suis episcopatibus, etiam si non esset generaliter introducta. Primo, ex parte clericorum tantum, præcipiendo clericis sibi subditis, ut in omnibus causis ab ipsis movendis, seu in quibus ipsis liberum esset judicem eligere, vitarent laicum judicem, et suum Episcopum adirent. Hoc enim præceptum justum esset, et in rigore non derogaret jurisdictioni laicorum; ergo non excederet ordinariam potestatem Episcoporum. Sicut enim Paulus, 1 ad Corinth. 6, reprehendit fideles inter se moventes lites, quia coram infidelibus illas tractabant (et sive id reprehenderit, quia malum, sive quia minus decens et periculosum, non est dubium quin illud prohibere potuerit), ita etiam Episcopi prohibere possent clericis ne, quantum in ipsis est, coram laicis litigarent, etiam si alias exempti non essent, quia, sicut non decet fidelem coram infideli causam agere, ita, servata proportione, indecens et periculosum est clericos a laicis judicari, argumento cap. *Relatum*, 11, q. 1. Alio modo posset quilibet Episcopus in sua diocesi præcipere observantiam alicujus exemptionis, acceptando privilegium aliquod a principe, seu supremo domino terræ concessum, quod est per se manifestum, quia tale privilegium esset Ecclesiæ beneficium, quod laico facere licet, et Episcopo acceptare, quo semel obtento, potestatem habet Episcopus præcipiendi observationem ejus, quia tunc jam non privat laicum potestate sua, sed rem ecclesiasticam tuetur ac defendit.

14. *Ad fundamentum contrariæ sententiæ*. — *Usus indirectus potestatis spiritualis etiam absque sæcularium principum criminibus est necessarius*. — Ad fundamentum contrariæ sententiæ recte ibi responsum est, ex hypothesis, quod Christus per se ipsum hoc privilegium clericis non contulerit, Pontifices per potestatem spiritualem potuisse illud concedere, et consequenter et quasi indirecte auferre a principibus sæcularibus jurisdictionem quam in personas clericorum habebant, vel habere debuissent, si clerici non essent. Ad replicam autem ibi factam, quod hic indirectus usus potestatis spiritualis solum habet locum per accidens, propter crimina vel tyrannidem principis, negatur assumptum, nam etiam extenditur spiritualis potestas ad temporalia, etiam si nulla interveniat culpa

ex parte principis temporalis, sed causa sufficiens ex parte materiae, qualis est connexio, vel conjunctio sufficiens rei materialis cum spirituali, vel talis habitudo ad spiritualem finem, ut ratione illius expediat, per spiritualem potestatem dirigi et ordinari. Tunc enim Pontifex circa talia habet caelestis et terreni imperii jura, ut dixit Nicolaus Papa II, in c. 1, dist. 22. Atque in hoc sensu non repugnat usum hujus potestatis spiritualis esse per se, licet sit indirectus; vocatur enim per se, quia non est per modum poenae, neque per occasionem alicujus mali casu insurgentis, sed quia, supposita conditione humana, et tali institutione ecclesiastici status, exemptio est moraliter necessaria ad spiritualem finem; et nihilominus ille usus indirectus appellatur, quia non est propter temporalem finem, sed propter spiritualem, ut supra declaratum est.

15. *Servus sacris ordinibus initiatus a servitute eximitur.* — Ratio autem est, quia hæc potestas per se data est ad ordinarium et conveniens regimen ecclesiasticæ monarchiæ, et ideo per se potest quidquid moraliter expedit ad finem ejus, etiamsi ad eum finem aliquid circa temporalia disponere vel immutare necesse sit. Eo vel maxime quod temporalibus regibus non data est potestas propter ipsorum commodum, sed propter convenientem reipublicæ gubernationem. Ergo si in ipsa republica talis mutatio fiat, ratione cujus ad ejusdem majus bonum expediat personas aliquas excipere a principum jurisdictione, mirum non est quod Ecclesiæ princeps, qui altiorem curam et providentiam habet ejusdem reipublicæ ad altiorem ordinem et statum elevatæ, propter eundem finem id possit præstare. Maxime cum hæc reipublica ecclesiastica, ut per Christum instituta est, supernaturalis sit, et divinum cultum principaliter respiciat, ad quem præcipue hæc immunitas ordinatur. Potestque hoc declarari exemplo. Nam si servus ordinetur in sacris, interdum liberatur a servitute, c. *Per venerabilem*, Qui filii sint legitimi, et c. *Si servus*, 54 dist., c. *Miramur*, de Servis non ordinand. Quod potuit Ecclesia statuere in debitum usum, et decentiam sacramenti ordinis et ministerii, etiam privando dominum potestate quam antea habebat in servum, vel reddito illi pretio, vel etiam non reddito, quando dominus in ordinationem consensit. Ergo mirum non est quod ratione ordinum possint clerici per ecclesiasticam potestatem

a jurisdictione temporali liberari, nam majus in suo genere est dominium servi, quam solius jurisdictionis, et principes sæculares, præsertim fideles, consensum suum, vel expresse, vel tacite præbent tali ordinationi, et Ecclesia habet jus non dandi illis ministros in spiritualibus, nisi veluti sub hoc pacto, et conditione (quæ justissima est), ut immunitate tali statui convenienti gaudeant; ergo merito potest Pontifex sola sua auctoritate hanc immunitatem stabilire, et sæculares principes ad eam observandam obligare.

16. *Invitis principibus ethnicis potest Ecclesia clericos ab eorum jurisdictione eximere.* — Quia vero in fine illius argumenti dicitur, illud maximam vim habere respectu principum infidelium, addendum est, etiam tempore infidelium principum potuisse Ecclesiam, et nunc etiam posse in regnis et provinciis principum infidelium, in quibus sunt fundatæ Ecclesiæ, posse (inquam) hoc privilegium clericis concedere, invitis principibus. Oportet autem potestatem a facto seu jus ab usu distinguere. Nos enim de jure ac potestate loquimur, et eodem principio et rationibus factis nitimur. Et declaratur, nam supra cum D. Thoma diximus posse Ecclesiam omnes fideles a potestate infidelium excipere propter periculum; ergo majori ratione poterit sacerdotes et clericos excipere ob reverentiam divini cultus. Pontificis enim potestas in ordine ad suum finem, etiam supra infideles extenditur, et ideo jus habet instituendi quæ ad verum Dei cultum pertinent, et quæ ad illum decent et expediunt, etiam invitis principibus infidelibus. Sicut posset præcipere ne in templis secularia judicia fiant, etiam a magistratibus infidelibus, et habet jus illos cogendi ad id observandum, si posset. Quod enim pertinet ad factum sive usum, non ita potest cum fructu et effectu uti Ecclesia hac potestate cum principibus infidelibus, quia ipsi non cognoscunt in Papa potestatem ullo modo superiorem, nec possunt cogi per censuras, seu per gladium spiritualem; uti autem materiali gladio belli difficile est, vel interdum magis noxium. Et ideo facilius potuit Ecclesia illo tempore dissimulare. Quomodo autem tunc se gesserit aut gerere poterit, infra inquiremus.

17. *Ad confirmationem.* — Ad priorem partem confirmationis, quæ erat de usu antiquo Prælatorum Ecclesiæ postulandi ab imperatoribus, vel judicium in causis et controversiis suis, vel privilegium exemptionis pro suo

clero, responderi potest imprimis, illud in principio Ecclesiæ locum fortasse habuisse, quia tunc exemptio clericorum vel non satis erat usu introducta, vel non satis erat nota imperatori recens ad fidem converso, ut erat Constantinus tempore Concilii Nicæni. Et ideo tunc Episcopos judicium ab illo postulasse voluntarie, et non coacte. Vel dici etiam potest Episcopos non accessisse ad Constantinum, tanquam ad judicem in eos jurisdictionem habentem, sed vel tanquam ad defensorem et protectorem, quod est imperatoris munus, vel certe, quod verisimilius apparet, tanquam ad arbitrum quem voluntarie eligebant, quia tunc non erat prohibitum; ipse autem propter Episcoporum reverentiam munus illud acceptare recusavit. Atque eadem ratione potuerunt olim Episcopi hoc privilegium ab imperatoribus postulare, non quia jure ipsis Episcopis non competeret, sed quia vel facto illis non permittebatur, etiam a fidelibus magistratibus, quibus fortasse tunc jus illud clericorum satis notum non erat; vel certe ex urbanitate, et ut res suavius fieret, consensum principis postularunt. Ac denique aliqui imperatores ita in suis legibus loquuntur, ac si essent hujus privilegii auctores, quia fortasse per ignorantiam ita existimabant, vel ut ostenderent omnino juri suo renunciare, et quantum est ex se ita donare, ac si ab eorum sola voluntate et potestate penderet.

18. *Princeps ethnicus sub conditione exemptionem clericorum non observandi ad fidem admitti non debet.* — *Prima ratio.* — In altera parte illius confirmationis, petitur an possit infidelis princeps ad baptismum admitti, nolens in suo regno exemptionem clericorum permittere, imo sub conditione et pacto postulans ne tali jurisdictione privari possit. In quo puncto imprimis dicimus, etiamsi demus Pontificem in tali casu posse id permittere, quia non est intrinsece malum, ac proinde potest talis princeps esse dispositus ad fidem et baptismum, nihilominus inde non sequi hanc immunitatem per se et jure pendere a voluntate principum, sed solum sequi, Pontificem posse aliquando dissimulare, et non uti sua potestate ad concedendum vel exequendum de facto tale privilegium, propter majora mala vitanda. Addo vero præterea, tam iniquam esse illam conditionem, et contrariam juri divino, aut immediate, aut saltem mediate, ut permittenda non sit, neque baptismus sub tali pacto alicui principi con-

cedendus. Primo, quia nunquam potest Papa renunciare potestati quam habet ad concedendum hoc privilegium, vel usum ejus, quoties Ecclesiæ universali vel particulari expedire judicaverit; per illud autem pactum videretur renunciare huic potestati, alias conditio esset frivola, et nullius effectus; ergo nunquam licet illam admittere. Imo, licet sub ea conditione aliquem principem ad Ecclesiam reciperet, illam postea servare non teneretur, tum quia esset contra bonos mores Ecclesiæ; tum etiam quia per iniquam vim esset extorta, sicut est in mutuo conditio solvendi usuras.

19. *Secunda ratio.* — Unde oritur altera ratio, cur hoc non liceat, scilicet, quia talis princeps est indispositus ad baptismum recipiendum, tum quia graviter peccat vim illam Ecclesiæ inferendo; tum etiam quia videtur suum temporalem statum baptismo antepone, quandoquidem non vult illum admittere, nisi tali conditione sibi concessa. Tum denique quia ex illa conditione admissa in uno regno posset Ecclesia perturbari in aliis provinciis jam catholicis, et in illa etiam quæ de novo convertitur, nunquam posset immunitas ecclesiastica convenienter introduci, semperque perturbationes et scandala timeri possent. Quamobrem, absolute loquendo, iniqua videtur et nullo modo admittenda hujusmodi conditio, præsertim absolute, et sine temporis determinatione, vel alia honesta limitatione proposita.

20. Quod si hæc vera sunt (ut re vera sunt), ubi Ecclesia non videtur habere jus acquisitum super principem nondum baptizatum, profecto longe fortiori ratione permittenda non est talis resistentia in principe jam fidei seu baptizato, qui subditus est Ecclesiæ, ejusque justis legibus obedire tenetur. Neque verum est illam conditionem esse implicite inclusam in voluntaria susceptione baptismi; cum enim sit iniqua et rejicienda, si forte exprimitur, quomodo potest implicite includi? Conditio ergo quæ implicita cogitari potest, solum est ut temporalis princeps suis juribus non privetur, in his omnibus quæ fidei aut Ecclesiæ obedientiæ non repugnant.